

Dr. Szabó Balázs:

Gárdonyi Zoltán élete és életműve¹

Dr. Gárdonyi Zoltán zeneszerző-zenetudós 1906. április 25-én született Budapesten. Édesapja dr. Gárdonyi Albert történész, egyetemi magántanár, a Budapesti Levéltár főlevéltárosa volt; édesanyja, Weigl Mária a Zeneakadémián a Liszt-növendék Thomán István osztályában, Bartók évfolyamtársaként szerzett zongoratanári oklevelet. Házasságukból a zeneszerző mellett még egy kislány, Gárdonyi Klára született, aki – édesapja példáját követve – szintén a történészpályát választotta.

Gárdonyi Zoltán korán kibontakozó zenei tehetségét Gárdonyi Albert (maga is amatőr hegedűs) örömmel támogatta, kottavásárlásokkal, utóbb pályájának önzetlen és lelkes krónikásaként. Érdekes, bár nem ritka eset, hogy a zenész szülő sokkal borúlátóbban ítélte meg a helyzetet: anya és fia között valószínűleg jó néhány komoly beszélgetés folyhatott a pályaválasztás kérdéséről.² A szülői ház magas színvonalú zenei élete, a harminckét Beethoven-sonátát fejből zongorázó édesanyja, a házi muzsika állandó lehetősége mindenesetre biztos háttérrel teremtette az induláshoz. A jövőbeni egyházzeneész a Musica Sacra iránti érdeklődését a Kálvin-téri Református templom orgonistája, Krausz Gusztáv az istentiszteleti zenét gazdagító improvizációi keltették fel – e rögtönzések valószínűleg számos, a későbbi években-évtizedekben formát öltő kompozíció kezdőötletét ültették el a fiatal muzsikusból.³

Gárdonyi Zoltán kivételes képességeit bizonyítja, hogy a gimnázium utolsó két évét összevonva 17 évesen a Budapesti X. kerületi Tisztviselőtelepi Állami Széchenyi István Főgimnáziumban érettségi vizsgát tett. Bizonyítványának kelte 1923. június 22. – az elért eredmény pedig magáért beszél: színjelesen maturált.⁴ Zenei tanulmányainak helyszíne addig a Fodor Zeneiskola volt, majd 1923 őszétől a Zeneakadémián Kodály Zoltán zeneszerzésosztályában tanult tovább.

Az itt eltöltött négy esztendő meghatározónak bizonyult a teljes életpályára nézve – bizonyítja az 1942-ben, a *Magyar Zenei Szemle* 12. számában megjelent „Kodály, a zenepedagógus” című dolgozat. Nem mellékesen ez a legjobb, legmódszeresebben összeállított, minden részletre kiterjedő összefoglalás Kodály zeneszerzés-tanításáról, ami valaha is megjelent:

A zeneszerzést tanítása csak alsó fokon merül ki szabályok közlésében s e szabályok alkalmazásának ellenőrzésében. De Kodály tanítása még ezen a fokon sem vált soha pusztán iskolamesteri ténykedéssé; szabályok közlése helyett legtöbbször az autodidaxis útjára irányította a növendéket, aki kénytelen volt a szabályszerűségeket számos mű tanulmányozásából levonni. [...] Kodály a régi művek olyan tömegének megismerését kívánta meg tanítványaitól, hogy zenetörténeti vagy esztétikai tájékozottság terén sokan elérték az egyetemi specialistaképzés színvonalát. Itt azonban mégsem a történeti stílusok vagy esztétikai törvények megismerése volt a fő cél. Kodály nem visszafelé a múltba, hanem előre a jövőbe akar irányítani; nem törvények kényszerű keretei közé szorítja a tanítvány fantáziáját, hanem a zenei gondolat kifejtés megannyi feltárt, de sokszor elhanyagolt lehetőségére akar rámutatni; nem deduktíve jár el, elvek hangoztatásával és alkalmazásával, hanem induktív tanítási módszert alkalmaz a szónak egészen magasrendű értelmében; az egyes művek tanulmányozása során elvezeti a növendéket oda, ahol a zenei műalkotás belső törvényei létrejönnek. Amelyik növendék idáig bírja követni a mestert, az megérett arra, hogy önmaga műveinek maga szabjon új törvényeket.

Csak ezzel a módszerrel és a merev sablonok elvetésével tud a mester a növendék saját szerzői egyéniségére fejlesztőleg hatni. Ezért van az, hogy Kodály tanítványai között oly sokféle egyéniségű szerzőt találunk. Egy azonban közös bennük: az elfogulatlan és önálló gondolkodás. Hogy a tanítványok műveiben mégis imitt-amott Kodály szerzői stílusának a hatása érezhető: azért a mestert semmiféle gáncs nem érheti. Saját műveire soha nem hivatkozott, azoknak a tanulmányozására a növendékek figyelmét nem hívta fel; egyáltalán: a tanításban mint szerző soha nem kívánt érvényesülni. Kodály a zeneszerzési órákon kizárólag, csakis professzor volt.⁵

Gárdonyi következetesen építkezett a Kodály-iskolában lefektetett alapokra. A Zeneakadémia befejezése után 1927-ben Berlinbe ment, hogy a Collegium Hungaricum ösztöndíjas hallgatójaként

¹ A *Zsoltár* XIII. évfolyam – összevont szám (2006) 20–24. oldalán megjelent tanulmány átdolgozott változata.

² Vö. Karasszon 4.

³ Vö. Önvallomás / Karasszon 5.

⁴ Gárdonyi Zsolt szóbeli közlése alapján.

⁵ Mérleg 220–221.

alapos tanulmányokat folytasson az ottani egyetem világhírű zenetudományi fakultásán. Zenetudományi képzés Magyarországon ekkor még nem létezett, a majdan (1951-ben) létrejövő tanszak professzorai: Szabolcsi Bence, Bartha Dénes, Gárdonyi Zoltán vagy Kókai Rezső Németországban szereztek meg képzettségüket. Gárdonyi Zoltán a berlini egyetemen a német zenetudomány legnagyobb alakjai – Arnold Schering, Erich von Hornbostel, Kurt Sachs, Johannes Wolf, Friedrich Blume – előadásait hallgatta, többek között a későbbi neves Bartók-kutató, Edwin van der Nüll diáktársaként. Kapcsolata Kodállal mindazonáltal továbbra sem szakadt meg: állandó levelezésben álltak.⁶ Disszertációja témáját is egykori mesterével konzultálva határozta meg, aki a téma leadásának utolsó fázisában, egy 1929. november 24-i levélben részletes tanácsokkal látta el volt növendékét a dolgozattal kapcsolatban.⁷ Az értekezés: *Die ungarischen Stileigentümlichkeiten in der musikalischen Werken Franz Liszts (Magyar stílussajátosságok Liszt Ferenc zeneműveiben)* sikeres megvédése után 1931-ben Gárdonyi Zoltán zenetudományi doktori fokozatot szerzett.⁸

Berlinbe való érkezésével egy időben nevezték ki a Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés-professzorává Paul Hindemithet, akinek kurzusára szabályszerű felvételi vizsga után ő is beiratkozott. Évtizedekkel később, a *Magyar Zenében* 1964. május 2-án megjelent „Négy szemeszter Hindemith iskolájában” című cikkében és egy 1965-ben a Magyar Rádióban megtartott előadásában második mesteréről is megemlékezett. E visszatekintésekből kiderül: valósággal új világba lépett be, amikor Kodályból érkezve átlépte Hindemith osztályának küszöbét.

Ez az „osztály” azonban nem jelentett tanulmányi fokot: valamennyi tanítvány ugyanazokban az órákban együttesen részesült tanításban. A munkaprogram sem volt rendszeres [...] A munkaterv egymásutánjának az ötletszerűségében kétségtelenül volt valami az egyetemek vagy egyes felsőfokú szabadiskolák tanrendi kötetlenségéből. Annyi azonban bizonyos, hogy ilyen tanulmányi menetben csak az kaphatott eredményes zeneszerzői iskolázást, aki előzőleg alaposan és rendszeresen megtanulta a zeneszerzés technikáját. Így azután Hindemith megengedhette magának, hogy amolyan mesteriskola-félét vezessen.

A tanítványok dolgozatainak a sorsa rendszerint az volt, hogy nem annyira elbírálásban részesültek, mint inkább átdolgozásban. Ha a megkezdett mű megnyerte Hindemith tetszését, akkor ott az órán, a tanítványok szemelattára bámulatos könnyedséggel és biztonsággal folytatta. Egyenesen káprázatos gyorsasággal vetette papírra a legbonyolultabbnak látszó szólamszövedéket. Vérteli brácsás lévén, a vonós szólamokat akárhány esetben rögtön vonásnem-jelzéssel (sőt néha ujjrenddel is) ellátva alkotta meg. Amikor a hirtelen fellobbant invenciója alábbhagyott, akkor a kéziratot visszaadta a tanítványnak ilyesféle utasítással: „... majd a jövő órára írja meg tovább!” – Így olyan „művek” jöttek létre, amelyekben a tanítvány munkáját a tanár, a tanárét a tanítvány írta tovább, esetleg többszöri váltakozásban is.

A szerzői segítségnek ez a bőkezűsége természetesen azzal járt, hogy a tanítványoknak akarva vagy nem akarva mindenképpen át kellett venniük Hindemith zenei szókincsét.⁹ [...] Különösebb elméleti alapvetést Hindemith iskolája nem nyújtott. [...] Az elvi megbeszélések lényegében nem emelkedtek egyes zeneszerzés-technikai részletkérdések egészen gyakorlati vonatkozásai fölé. Példaként egyszerűen a saját szerkesztésmódját állította a tanítványok elé. [...]¹⁰

Összehasonlítva a Kodály-iskoláról mondottakkal, világosan kirajzolódik a két mester pedagógiai módszerének különbsége: míg Kodály a maga egyéniségét lehetőleg minél jobban igyekezett kivonni a tanítás folyamatából, addig Hindemith (a növendékeket óhatatlanul a maga képére formálva) a személyes példaadás eszközével irányította osztályát. Igazat kell adnunk Karasszon Dezsőnek:

Ezért döntő, hogy Gárdonyi Zoltán így, ebben a sorrendben járhatta az iskoláit, vagyis, hogy Hindemithhez már nem kezdőként, hanem kész zeneszerzőként érkezhettek meg, mint aki képes a rá záporozó új impulzusok között eligazodni és szelektálni, hogy a legmegfelelőbbeket azután beillesse a maga sajátos, máris kerek zeneiségébe.¹¹

⁶ Kodály/Levelek 75–77., 79., 83.

⁷ Kodály/Levelek 85–86.

⁸ Ez a nagyjelentőségű tanulmány mindez ideig nem jelent meg magyar nyelven (vö. Karasszon 8–9. lábjegyzet). Hamburger Klárától tudjuk (vö. Hamburger), hogy 1986-ban tervezték a disszertáció magyar változatának kiadását, azonban az ekkor már nagybeteg Gárdonyi Zoltán – fiatalkori munkájának hiányosságaira hivatkozva – nem járult hozzá a megjelentetéshez.

⁹ Négy szemeszter 152.

¹⁰ Négy szemeszter 153.

¹¹ Karasszon 11.

A két iskola között (s nyilván nemcsak az időrend miatt) Kodályé maradt a fontosabb:

Magam kétségtelenül sokat tanultam Hindemithől, de mindez sohasem vált bennem olyan alappá, amiért lemondtam volna a Kodály Zoltán tanításából kapott fundamentumról.¹²

– vonta meg utóbb említett Hindemith-tanulmányában a tanulóévek mérlegét Gárdonyi.

A Németországból hazatérő fiatal komponista, a Ferenc József koronázási jubileumi alapítvány zenei díjának friss nyertese¹³ 1931-ben a soproni Evangélikus Tanítóképző Intézettől kapott tanári szerződést, mellette 1936-tól az Evangélikus Theológiai Fakultás egyházzenei óráit is vezette. A munkakezdés nem volt zavartalan, néhány 1931-es és 1932-es Kodály-levél tanúskodik az egzisztencia megszilárdításáért folytatott olykor csüggesztő küzdelemről.¹⁴ Az is kiderül belőlük, hogy Gárdonyi már-már a távozás gondolatát fontolgatta (Sárospatak és Debrecen felé is tájékozódott),¹⁵ ám végül a Húség városában maradt,¹⁶ s az ott eltöltött pontosan egy évtized szakmai szempontból végül rendkívül termékeny időszakává lett pályájának. Zenetörténészként a legváltozatosabb témákról szóló előadások sorát tartotta meg, Liszt zenéjének magyar vonatkozásairól, Kodályról és Bartókról, a francia zenéről vagy éppen a gépzenéről.¹⁷ Sopron irigylésre méltóan gazdag kamarazenei életében hamarosan (Karasszon Dezső szavaival) mint az „egész város zongorakísérője”¹⁸ lépett folyamatosan nyilvánosság elé. Beethoven, Brahms és Schumann kamarazenei műveinek megszólaltatása mellett persze lehetőség nyílt saját kompozíciók bemutatására is: az első két vonósnyegyes, a hegedűre és zongorára írott *Második szonáta*, a *Zongoranégyes* és a *Zongoraötös*, a *Rilke-dalok* és az utóbb Dohnányi által vezényelt *Kamaraszimfónia* ebben az inspiráló környezetben fogant és szólalt meg első ízben közönség előtt. Az előadóművész Gárdonyi számára a legtöbb lehetőséget mindazonáltal a soproni Liszt Ferenc Zeneegyesület kínálta, mely 1931-ben felkérte őt vezetőkaragyaúl. Ez az amatőr kórusból és fél-professzionista szimfonikus zenekarból álló együttes (melynek tagságában zenetanárok és lelkes műkedvelők egyaránt helyet kaptak) neves szólisták és vendégmuzsikusok meghívásával, változatos műsorokkal gazdagította (a zongorakíséretes daltól a szóló- és kamarazenei produkciókon át a nagyszabású szimfonikus és oratórikus művek megszólaltatásáig) a város és szűkebb páttriája kulturális életét. Alig néhány hónapos működés után, 1932. december 3-án Gárdonyi Zoltán már olyan hatalmas léptékű remekmű előadására vállalkozott együttesével, mint Liszt *Szent Erzsébet legendája* című oratóriuma. A *Sopronvármegye* másnap megjelent kritikája szerint:

Dr. Gárdonyi Zoltán egyesületi karnagy gigászi mestermunkával mutatkozott be tegnap. Biztos vonalvezetésű pálcája nyomán hatalmas egységbe olvadt a közel száztagú együttes, a zenekar, női és férfikórus...¹⁹

Az évtized vége felé közeledve a társaság koncertjein a kor legjelesebb előadóművészei léptek fel Gárdonyi Zoltán vezényletével: többek között Fischer Annie és Zathureczky Ede játékát kísérte zenekara élén. Az egyesület kórusa sem maradt szép feladatok nélkül: az 1940-es soproni Éneklő Ifjúság hangversenyén mestere jelenlétében a férfikarral Kodály *Semmit se bántódjál* című új kórusát szólaltatta meg.²⁰

A soproni évtizedet követően Gárdonyi Zoltán pályafutásában több szempontból is új fejezet kezdődött: a Zeneakadémia 1941-ben tanári állást ajánlott fel neki, ahol először kisebb óraszámban, majd 1946-tól professzorként fejtett ki nagyhatású pedagógiai tevékenységet. (Mellette 1941-től öt éven át a Magyar Királyi Állami Németnyelvű Tanítóképző Líceumban is tanított.) Családi élete is révbe ért: 1942. december 26-án feleségül vette a szintén Kodály-tanítvány Wallrabenstein-Bujdosó Ilona karvezetőt,

¹² Négy szemeszter 157.

¹³ Vö. Berkesi

¹⁴ Vö. Kodály/Levelek 96., 100–101., 125., 138.

¹⁵ Vö. Kodály/Levelek 100–101.

¹⁶ Vö. Kodály/Levelek 104.

¹⁷ Vö. Berkesi

¹⁸ Karasszon 15.

¹⁹ Berkesi

²⁰ Berkesi

akiben nemcsak szerető élet-, de kiválóan képzett munkatársra is talált. Két gyermekük: Hajna és Zsolt – szüleik példáját követve – szintén a zenét választotta hivatásul.

Gárdonyi Zoltán a Zeneakadémia történetének egyik legsokoldalúbb tanáregyénisége volt: gyakorlati tanítás, magyar zenetörténet, szolfézs, transzponálás, partitúraolvasás, zeneelmélet, ellenponttan, formatan, zenetörténet, kötelező zongora, társas zene, continuo, egyházzenetörténet és összhangzattan tárgyakat egyaránt oktatott.²¹ Zeneszerzői és zenetörténeti végzettségének láthatóan nagy hasznát vette a mindenkori igazgatóság – ahogy elsőrangú pedagógiai képességeinek is: egyedülálló módszerességgel és következetességgel vezette kurzusait. Ahogy egykori növendéke, Hamburger Klára fogalmazott:

Egyike volt azoknak a – kivált egyetemi szinten – ritka tanároknak, akik módszeresen, de egyszerismind önállóságra ösztönözve meg is tanították azt, amit előadtak.²²

Munkájának elméleti alapját a zeneszerző-zenetudós alapos felkészültsége vetette meg, míg szuggesztivitását a gyakorló zenész praktikus szemlélete adta. Dr. Kokas Klára visszaemlékezése szerint:

A Zeneakadémián formatanon, Gárdonyi Zoltán, a világ legprecízebb professzora megemlített vagy ötven rondót, elzongorázta a felét, javasolt még kétszázat, hol nézzünk utána. Kottákban, partitúrákban, mert magnónk még nem volt.

A Gárdonyi-órák sajátos légkörét Breuer János is megemlítette:

Tekintélyt sugárzó, nyomasztó anyagismerete nem hatott bénítóan a növendékeire, mindig tudta, oldásul mikor van a helyén egy-egy tűneményes fanyar humorba pácolt megjegyzés. Sok egyéb mellett meg lehetett tanulni Tőle az analitikus pontosságot, a zenei formákba-harmóniákba rejtett poézist is, bármilyen egzaktak voltak az elemzései.²³

A hatalmas pedagógiai aktivitás mellett a zenetörténész és a zeneszerző műhelyében sem szünetelt a munka. A tudós – az MTA zenetudományi bizottságának tagja – alapvető jelentőségű Liszt- és Bach-tanulmányokkal jelentkezett (*Distancia-elvű jelenségek Liszt zenéjében* – 1955; *J. S. Bach ellenpont-művészetének alapjai* – 1967, *J. S. Bach kánon- és fugaszerkesztő művészete* – 1972), a Liszt Ferenc Társaság tiszteletbeli tagjaként tevékeny részt vállalt a Liszt-összkiadás munkálataiban, mint a sorozat szerkesztője és első köteteinek közreadója.²⁴ A zeneszerző terméséből, az életmű e középső periódusából feltétlenül említést érdemel a *Klarinétverseny* (1942), a vonószekarra írott *2. szerenád* (1957), a nagyzenekari *Szimfónia* (1964), az orgonaművek közül az *1. és 2. orgonaszonáta* (1944, 1947) és a hatalmas léptékű *Veni Creator Spiritus-partita* (1958). Kamarazenéjéből a *Gordonka-zongora szonáta* (1944), a *3. vonósnégyes* (1954), a nagybőgőre és zongorára írott *Szonáta* (1957), a *Fúvósötös* (1958/61), a *Fuvola-zongora szonáta* (1960) és a gyönyörű Petőfi-megzenésítés, a vegyes karra szánt *Szeptember végén* (1964) tartozik a fontosabb opuszok közé.

A tanítás, kutatás és komponálás mellett a Musica Sacra területén elvégzett munka mennyisége és minősége is imponáló: Gárdonyi Zoltán a Zeneakadémia protestáns egyházzenei tanszakának utolsó vezetőjeként (1946–49), a budapesti Református Theológiai Akadémia és a Debrecenben megindult Kántorképző Tanfolyam tanáráként, utóbbi oktatási programja (az 1969-ben megjelent *Egyházzenei vezérfonal*) összeállítójaként, az 1959-ben megjelent *Református Korálkönyv* szerkesztőjeként a magyar református egyházzenei élet köztiszteletben álló vezető személyisége volt.

Gárdonyi Zoltán 1967-ben nyugdíjba vonult, a következő majdnem két évtized azonban még egy fejezetet írt e nagy ívű életúthoz. A kommunista rezsim alatt számos vonatkozásban hátrányokat szenvedő zeneszerző – követve Zsolt fia példáját – 1972-ben felesége és Hajna lánya társaságában szabályszerű engedély birtokában Németországba települt át. Magas kora ellenére két évig még kántori szolgálatot vállalt Bad Sodenben. Lakóhelye többször változott, az utolsó éveket Bad Salzuflenben

---

²¹ 100 év 276.

²² Hamburger

²³ Breuer 108.

²⁴ Vö. Forrai

töltötte, egészen 1986. június 27-én bekövetkezett haláláig. Életének utolsó évtizedében fontos kompozíciók sorát alkotta meg (*Memento-kantáta* – 1975, *Bethlen Gábor éneke* – 1980, 3. *orgonaszonáta* – 1983 és a két orgonára szánt *Bipartita* – 1983, valamint számos kisebb egyházi kórus- és orgonamű), az utolsó pillanatig gyarapítva hatalmas életművét.

A Kodály-iskola neveltjei között szinte egyedülállóan széles a Gárdonyi Zoltán által művelt műfajok skálája: a színpadi zene kivételével gyakorlatilag nincs olyan területe a világi és egyházi muzsikának, mellyel valamilyen vonatkozásban ne foglalkozott volna, az orgonazene tekintetében pedig egyértelműen a 20. századi magyar zene legjelentősebb műcsoportját alkotta meg. Sokszínű ez az életmű a technikai igény tekintetében is: a könnyű, pedagógiai célú daraboktól a virtuóz hangszeres felkészültséget követelő, nagyigényű koncertművekig mindent magába foglal.

Gárdonyi Zoltán zenéjének másik jellemző vonása az a rugalmasság, mellyel a legkülönbözőbb korstílusok elemeit a maga személyes világába olvasztva ad a sokszínű jelzőnek újabb értelmet. A bachi polifónia, a liszti harmóniavilág, a Hindemith-nél tanult modern technikák, a Kodály hatásáról árulkodó prozódia, a magyar népzene motívumkincse egyaránt felfedezhető az életműben, melynek gerincét mindezekkel együtt elsősorban mégis az európai és magyar protestáns egyházzenei hagyomány adja. A szó legjobb értelmében vett, a maga helyét egy nagy történelmi folyamatban megtalált „poeta doctus – tudós alkotó” arcképét látja az, aki a zenetudós-zeneszerző Gárdonyi műhelyébe tekint.

A sokszínűség és az átfogóan ismert hagyomány tisztelete ugyanakkor markáns egységet alkot azzal a mélységes elkötelezettséggel, amellyel Gárdonyi az alkotás aktusához viszonyult. Lett légyen az egyszerű korál-harmonizálás a *Református Korálkönyv* számára vagy háromorgonás *Triptichon*, kis csellórapszódia zeneiskolás fiának szánva, vagy többtétéles szonáta ugyanerre a hangszerre, vokális vagy hangszeres muzsika: az adott darab funkciójának és technikai megvalósításának szabatos egymáshoz rendelése műveinek összetéveszthetetlen, egyéni aurát kölcsönöz. Hatalmas kompozíciós tudása, igényeiből szemernyt nem engedő, ugyanakkor az adott feladathoz rugalmasan alkalmazkodó komponálásmódja Gárdonyi Zoltán zenéjét műfajoktól függetlenül egységesen magas színvonalon tartja, alkotói magatartásának magasrendű etikai tisztasága pedig szavatolja annak kikezdetlen hitelességét. Méltán sorolhatjuk a 20. század Bartókot és Kodályt követő magyar zeneszerző-generációjának legjelentősebb személyiségei közé.

Munkássága folytatóra lelt fiában, a würzburgi Zeneművészeti Főiskolán dolgozott, zeneszerzőként, orgonaművészként és zeneelmélettudósként egyaránt világszerte ismert Gárdonyi Zsoltban, akinek kezdeményezése nyomán az 1990-es évek elejétől számos kottakiadvány a korábbiaknál jóval szélesebb körben tette elérhetővé édesapja zenéjét az érdeklődők számára. Művei egyre több alkalommal csendültek fel közönség előtt, s több CD-lemez is rögzítette az Œuvre egy jelentős részét. A győri Gárdonyi-orgonaverseny (1996), a Gárdonyi-nevet felvett együttesek (Fóton, Sopronban, Szekszárdon és Veszprémben) és intézmények (Biharkeresztesen), egykori budapesti lakóházukon elhelyezett emléktábla, Karasszon Dezső Gárdonyi Zoltán-kismonográfiája (1999), a székesfehérvári és a kecskeméti Gárdonyi-fesztiválok (2006) és több, a Gárdonyi-életművekkel különböző aspektusból foglalkozó tanulmány igazolták vissza egyre növekvő hazai elismerésüket.

2016-ban, Gárdonyi Zoltán születésének 110. évfordulóját és Gárdonyi Zsolt 70. születésnapját köszöntve (számos szép rendezvény mellett), szellemi értelemben vett hazatérésük megható és felemelő ünnepeként 2016. június 18-án, a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében a két Gárdonyi zeneszerzői és tudományos életművét a Magyarországért Alapítvány által felkért bizottság Magyar Örökség kitüntető címmel ismerte el, munkásságuk ekként végleg elfoglalta méltó helyét a „Magyarság Láthatatlan Szellemi Múzeumában”.

Felhasznált irodalom, az alkalmazott rövidítések jegyzékével:

- Karasszon Karasszon Dezső. *Gárdonyi Zoltán* (Budapest: Mágus, 1999)
- Önvallomás Gárdonyi Zoltán. „Önvallomás” In: *Reformátusok Lapja* (1981. október 4.)
- Mérleg Gárdonyi Zoltán. „Kodály, a zenepedagógus”
In: *Kodály-mérleg, 1982. Tanulmányok*. Breuer János szerk.
(Budapest: Gondolat, 1982) 216–226.
- Négy szemeszter Gárdonyi Zoltán. „Négy szemeszter Hindemith iskolájában”
In: *Magyar Zene* (1964. május 2.) 151–157.
- Kodály/Levelek Legány Dezső szerk. *Kodály Zoltán levelei* (Budapest: Zeneműkiadó, 1982)

Gárdonyi Zoltán. „Édesapámról” In: *Zsoltár* (1997/1) 10–13.
- Berkesi Berkési Sándor. *Gárdonyi Zoltán emlékezete*
(Az impresszum adatai hiányoznak.)
- Breuer Breuer János. „A 80 éves Gárdonyi Zoltán köszöntése”
In: *Magyar Zene* (1986/1)
- Hamburger Hamburger Klára. „Gárdonyi Zoltán halálára”
In: *Magyar Nemzet* (1986. július 7.)
- Forrai Forrai Miklós. „A világ Liszt-kutatóinak szeniorja: dr. Gárdonyi Zoltán”
In: *Magyar Hírek* (1981. december 24.)

Bottyán János. „Zengj nekünk dalt, hangok nagy tanárja”
(Az impresszum adatai hiányoznak, a cikk – tartalma alapján – 1966-ból való.)
- 100 év Ujfalussy József szerk. *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 100 éve. Dokumentumok, tanulmányok, emlékezések* (Budapest: Zeneműkiadó, 1977)

SZABÓ BALÁZS zenetörténész, zenekritikus 1970-ben született Székesfehérváron. Zenei tanulmányok: 1985–98 Veszprém – zeneművészeti szakközépiskola, hegedű szak (Kováts Péter); 1989–1993 Győr – zeneművészeti főiskola, hegedű szak (Pothof Csaba). 1993: diploma – hegedű kamaraművész és hegedűtanár. 1995–2000 Budapest – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, zenetudomány. 2000: diploma – muzikológus és zeneirodalomtanár. 2000–2003 – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Doktori program. Munkahely: 1993– Hermann László Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola –Székesfehérvár; 2002– Széchenyi István Egyetem – Győr.